

ФОРМУВАННЯ ПОЕТИЧНО-ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЄВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ

Анотація. У статті актуалізовано необхідність формування поетично-емоційної компетенції у художньо-мовленнєвій діяльності дітей. Розкрито сутність і зміст формування поетично-емоційної компетенції в контексті художньо-мовленнєвого розвитку старших дошкільників. Представлено методику формування поетично-емоційної компетенції у художньо-мовленнєвій діяльності дітей старшого дошкільного віку. Визначено особливості організації та проведення роботи з використання поетичних творів у дошкільному навчальному закладі. Обґрунтовано педагогічні умови формування поетично-емоційної компетенції старших дошкільників у художньо-мовленнєвій діяльності.

Ключові слова: художньо-мовленнєва компетенція, поетично-емоційна компетенція, художньо-мовленнєва діяльність, поетичні твори, верлібр.

Постановка проблеми. Оновлення змісту дошкільної освіти, розробка нових її стандартів пов'язуються на сучасному етапі розвитку освіти в Україні з реалізацією компетентнісного підходу, який передбачає формування у дітей різних видів компетенцій залежно від виду діяльності, зокрема, художньо-мовленнєвої.

Одним із складників художньо-мовленнєвої діяльності є літературно-мовленнєва діяльність, у процесі якої формується поетично-емоційна компетенція.

Поетичні твори посідають значне місце в роботі закладу дошкільної освіти. Це не тільки могутній, дієвий засіб розумового, морального та естетичного виховання дітей, а й засіб розвитку та становлення мовленнєвої особистості. Дітям читають вірші для сприймання на слух та роботи за їхнім змістом над виразністю мовлення, вивчають вірші напам'ять, драматизують, інсценують, розігрують їхній зміст [7].

Вірші допомагають розвивати виразність, точність, влучність мовлення дітей, сприяють формуванню поетичного смаку, виховують інтерес до краси українського художнього слова. У віршах діти пізнають музичність, співучість, ритмічність української мови.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Особливості сприймання дітьми художніх творів і методику заучування віршів досліджували В. Бухвостова, Н. Гавриш, Р. Жуковська, Н. Кирста, Л. Панкратова, Є. Тихеева, Є. Фльорина та ін. Сучасні вчені виокремлюють окремі аспекти роботи з поетичними творами у закладі дошкільної освіти, зокрема особливості збагачення словника дітей лексикою поетичних творів Марії Підгірянки (Н. Кирста), методику виховання звукової культури мовлення

дітей середнього дошкільного віку засобами фольклору (О. Трифонова), розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору (І. Попова), навчання старших дошкільників суфіксального творення іменників і прикметників на матеріалі емоційно-експресивної лексики (Н. Маковецька), формування емоційно-виразного мовлення старших дошкільників у процесі сприймання творів живопису (О. Соцька) та ін.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови формування поетично-емоційної компетенції у художньо-мовленнєвій діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Художньо-мовленнєва діяльність є важливою складовою як художньої, так і мовленнєвої діяльності. Вчені пов'язують її зі сприйманням літературних творів, їх виконанням та відтворенням і самостійною словесною творчістю, тобто її зміст окреслюється межами мистецтва слова [5].

Змістовою стороною художньо-мовленнєвої діяльності є художньо-мовленнєва компетенція – комплексна характеристика, полікомпонентний утвір, чинниками якого є когнітивно-мовленнєва, поетично-емоційна, виразно-емоційна, оцінювально-етична, театральна-ігрова компетенції [2; 3].

Поетично-емоційна компетенція розглядається як здатність дітей виразно читати вірші, здійснювати елементарний художній аналіз віршів, знаходити повтори голосних і приголосних звуків, римовані рядки, добирати римовані слова тощо [2]. Рівень сформованості поетично-емоційної компетенції дітей дошкільного віку залежить від вміння вихователя планувати та організовувати літературно-мовленнєву діяльність вихованців на заняттях й у повсякденному житті. У практиці закладів дошкільної освіти спостерігається недостатня обізнаність вихователів з інноваційними методиками формування поетично-емоційної компетенції у дошкільників, що стимулюють дітей до літературно-мовленнєвої діяльності і викликають у них інтерес до поетичних творів [4].

Розроблена нами методика формування поетично-емоційної компетенції старших дошкільників у художньо-мовленнєвій діяльності включала три взаємопов'язані етапи: відбірково-аналітичний, інформаційно-експресивний та діяльнісний.

На відбірково-аналітичному етапі дослідження здійснювався добір поетичних творів для старших дошкільників з урахуванням програмових вимог та відповідних принципів добору: наявність високої художньої майстерності твору; образність, жвавість мови твору, її відповідність літературним нормам; цікавий сюжет; простота і чіткість композиції; доступність твору дитині; новизна й контрастність змісту; конкретні педагогічні завдання, для розв'язування яких добирається поетичний твір [4].

Змістовий аспект роботи означеного етапу передбачав ознайомлення дітей з різними видами поетичних творів, які

використовуються у роботі з дошкільниками: ліричний вірш, гумореска, вірш-«перевертень», небувальщина, прислів'я, примовки, нескінченні падокучливі казки. Дошкільників залучали до змістового й художнього аналізу поетичних творів, пояснювали значення образних слів і виразів, вчили знаходити повтори голосних, приголосних, римовані рядки.

Другий, інформаційно-експресивний етап експерименту передбачав формування (збагачення, розширення) уявлень дітей про інтонаційні і немовні засоби виразності мовлення, використання їх для передачі емоцій у діалогічному та монологічному мовленні. Реалізації мети цього етапу слугувало емоційно забарвлене, виразне мовлення вихователів у спілкуванні з дітьми на заняттях і в повсякденному житті. Володіння педагогами засобами виразного мовлення поглибило сприймання дошкільниками поетичних творів, робило мовлення вихователя зразком для наслідування.

На заняттях з художньої літератури використовувалися прийоми, спрямовані на аналіз засобів виразності мовлення літературних героїв. Наприклад: «Яким голосом розмовляє герой?», «Який настрій у героя?», «Як ти про це дізнався?».

Розглядаючи з дошкільниками ілюстрації до поетичних творів, звертали увагу на передачу емоцій героїв за допомогою засобів виразності: «Як ти здогадався, що персонаж сумує (радіє, злякався тощо)», «Про що «говорять» очі, посмішка персонажа?», «Яким голосом він говорить?». У процесі аналізу поетичних творів використовували піктограми, на яких схематично зображено мімічні і пантомімічні, а також інтонаційні (тембр, темп, силу голосу) засоби виразності [1].

На третьому, діяльнісному етапі дослідження відбувалася активізація у мовленні дітей образних поетичних виразів, інтонаційних та немовних засобів. На заняттях із заучування віршів використовувалися опорні схеми [6]. Дітям читали вірш, виставляли опорні картинки-схеми на певні слова і за текстом. По черзі показуючи кожну картинку-схему, просили пригадати вірш. Діти, використовуючи зорову опору, краще запам'ятовували новий твір. Це сприяло розвитку мовлення, уваги, пам'яті дошкільників.

Заучування віршів супроводжували демонстрацією іграшок, предметів, ілюстрацій, малюнків, картин. Кращому запам'ятовуванню віршів сприяли прийоми навчання: домовлення дітьми слів, які римуються, читання віршів-діалогів за особами; драматизація; почергове (вихователь – діти) читання віршованих рядків; читання поетичного твору від імені казкового героя або героя мультфільму (діти мають відгадати цього героя); читання поезії з різним настроєм (сумно, весело, злякано, сердито, здивовано); приспівування вірша на мелодію знайомої пісні; прослуховування віршів у виконанні професіоналів художнього читання (запис) тощо.

Оскільки вивчення вірша відбувається із залученням довільної

пам'яті, то важливим моментом було створення мотивації: вірш вивчався для якоїсь події (на свято, щоб розповісти бабусі, мамі тощо). Активним дітям пропонували для запам'ятовування вірші ритмічні, веселі, спокійним дітям – розмірені, плавні. З мовчазними сором'язливими дітьми розучували потішки, ритмічні вірші.

В експериментальній роботі було використано верлібри (фр. *vers libre* – вільний вірш) – неримовані, нерівно наголошені віршорядки [8]. Діти добре сприймали вільні вірші, емоційно реагували, відгукувалися на них, уявно перевтілювалися в поетичні образи, розвивали сюжетний зміст твору. Слухання такого незвичайного жанру поезії, як верлібри, практикували з одночасним спогляданням «картини» – відтворення змісту поетичного твору за допомогою силуетного зображення, засобами фотомистецтва. Тобто, слухаючи таку незвичайну поезію, діти одночасно споглядали її на картинці.

Такий спосіб подання дітям неримованих вільних віршів сприяв кращому сприйманню цієї поезії, запам'ятовуванню, рефлексії. За тактової допомоги експериментатора в дітей виникало бажання висловлювати власні судження, думки, міркування.

Упродовж експериментальної роботи створювали «атмосферу поезії», коли поетичне слово звучало на прогулянці, у повсякденному спілкуванні, на природі. Дошкільників залучали в емоційно-мовленнєві ситуації за змістом поетичних творів, спонукали до літературно-мовленнєвої діяльності.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Педагогічними умовами формування поетично-емоційної компетенції старших дошкільників є врахування вікових особливостей сприймання дітьми поезії; дотримання принципів добору поетичних творів для дітей; особистісно-орієнтований підхід до вихованців; створення розвивального середовища; використання різних форм роботи з ознайомлення дошкільників з поетичними творами.

Отже, використання поетичних творів у педагогічному процесі старшої групи сприяло формуванню поетично-емоційної компетенції дітей як важливого чинника становлення і розвитку мовленнєвої особистості старших дошкільників.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні можливостей формування поетично-емоційної компетенції у театралізованій діяльності дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богуш А.М. Культура речевого общения детей дошкольного возраста /А.М.Богуш, Е.П.Аматьева, С.К.Харжирадева. – Х.: Изд-во «Ранок», 2013. – 288 с. – (Современное дошкольное образование).
2. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів

- вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти /А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 304 с.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти /А. М. Богуш. – 4-те вид., доопрац. і доп. – Х.: Вид-во «Ранок», 2013. – 192 с. (Сучасна дошкільна освіта).
  4. Богуш А. Розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору: навчальний посібник /А. Богуш, І. Попова. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. – 200 с.
  5. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. – К.: Ред. загальнопед.газ., 2005. – 128 с.
  6. Копилова О. П. Використання символів у роботі з дошкільниками. Старша група / О. П. Копилова, В. М. Ткачено. – Х.: Вид-во «Ранок», 2010. – 128 с. – (Дитячий садок від «А» до «Я»). – 127 с.
  7. Низковська О. Базові навички художньо-мовленнєвої діяльності /О. Низковська //Дошкільне виховання. – 2008. – С.9-11.
  8. Художньо-мовленнєва діяльність дошкільників. Верлібр. /Автори – упоряд. А. Краснощок, Г. Сундук. – К.: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. – 88 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED:

1. Bohush A.M. Kultura rechevogo obshchenija detei doshkolnogo vozrasta [Culture of Preschool-age Children Speech Communication] /A. M. Bohush E. P. Amatyeva S. K. Kharzhiradieva. – Kharkiv: Publishing House “Ranok” . – 288 s. (Sovremennoye doshkolnoye obrazovaniye [Modern pre-school education]). (in Russian).
2. Bohush A. Metodyka organizatsii khudozhnio-movlennievoi diialnosti ditei u doshkilnykh navchalnykh zakladakh. [Methods of Organization of the Artistic Speech Activity of Children in the Preschool Educational Institutions]. Course book for students of the higher educational institutions and preschool education faculties. /A. Bohush, N. Havrysh, T. Kotyk. – Kyiv: Publishing House “Slovo”, 2006. – 304 s. (in Ukrainian)
3. Bohush A. M. Movlennievyyi component doshkilnoi osvity [Speech Component of the Preschool Education] /A. M. Bohush. – 4th edition, modified and added – Kharkiv: Publishing House “Ranok”, 2013. – 192 s. (Suchasna doshkilna osvita [Modern preschool education]). (in Ukrainian)
4. Boshush A. Rozvytok obraznoho movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy poetychnoho humoru [Development of the Figurative Speech of the Senior Preschool Children by Means of Poetic Humor]: educational course book /A. Bohush, I. Popova. – Kyiv: Publishing House “Slovo”, 2014 – 200 s. (in Ukrainian).
5. Havrysh N. Khudozhnie slovo i dytiache movlennia [Art of Declamation

- and Child's Speech]. – Kyiv: Edition of general pedagogical assembly, 2005. – 128 s. (in Ukrainian).
6. Kopylova O. P. Vykorystannia symvoliv u roboti z doshkilnykamy. Starsha grupa [Use of Symbols in the Work with Preschool Children. Senior Group] / O. P. Kopylova, V. M. Tkacheno. – Kharkiv: Publishing House “Ranok”, 2010. – 128 s. – (Dytiachyi Sadok vid “A” do “Ya” [Kindergarten from “A” to “Z”]). – 127 s. (in Ukrainian).
  7. Nyzkovska O. Bazovi navychky khudozhnio-movlennievoyi diyalnosti [Basic Skills of the Artistic and Speech Activity] / O. Nyzkovska // Doshkilne vykhovannia [Preschool education]. – 2008. (In Ukrainian)
  8. Khudozhnio-movlennieva diialnist doshkilnykiv. Verlibr [Artistic and Speech Activity of Preschoolers. Free verse]. /Authors-editors A. Krasnoshchok, G. Sunduk. – Kyiv: Editions of newspapers in preschool and primary education, 2013. – 88 s. (Library of “School World”). (in Ukrainian).

Аннотация. В статье актуализирована необходимость формирования поэтически-эмоциональной компетенции в художественно-речевой деятельности детей. Раскрыты сущность и содержание формирования поэтически-эмоциональной компетенции в контексте художественно-речевого развития старших дошкольников. Представлена методика формирования поэтически-эмоциональной компетенции в художественно-речевой деятельности детей старшего дошкольного возраста. Определены особенности организации и проведения работы по использованию поэтических произведений в дошкольном учебном заведении. Обоснованы педагогические условия формирования поэтически-эмоциональной компетенции старших дошкольников в художественно-речевой деятельности.

Ключевые слова: художественно-речевая компетенция, поэтически-эмоциональная компетенция, художественно-речевая деятельность, поэтические произведения, верлибр.

Abstract. The necessity of poetical and emotional competence forming in artistic speech activity of children is substantiated in the article. Attention is drawn to the contradictions between the necessity of training teachers employed at the preschool institutions in the organization and supervision of poetic pieces usage in speech activity of the preschool-age children and insufficient development of technological and informative and methodological support of this activity.

The essence and main points of the poetic and emotional competence formation in the context of artistic speech development of the senior preschool-age children have been explained. Poetically-emotional competence is considered as an important way of speech and personality developing, and what is more as one of the factors in the formation of speech competence of

preschoolers. Experimental methodology of the poetic and emotional competence formation in the artistic speech activity of the senior preschool age children has been proposed. Features of organizing and conducting work with the poetic pieces usage at the preschool institutions have been detected. It has been emphasized on the necessity of developing environment creation and the realization of personality oriented approach to children in conditions of literary speech activity. Pedagogical conditions of the musical and emotional competence formation of the senior preschool children in artistic and language activity have been substantiated.

Key words: artistic speech competence, poetically-emotional competence and speech activity, poetry, free verse.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2018

М. Д. Мога

СПАСТИКА М'ЯЗІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАГАЛЬНИЙ ПСИХОФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ

Анотація. У статті охарактеризовано морфофункціональні особливості спастичності м'язів. Визначено та охарактеризовано основну ознаку спастичності – м'язову гіпертонію. Сформульовано й окреслено вторинні симптоми спастики м'язів. Узагальнено та систематизовано причини виникнення спастики в м'язах. Визначено основні особливості впливу спастичного синдрому на загальний психофізичний розвиток дітей.

Ключові слова: м'язовий тонус, спастичність, рухові порушення, гіпертонус м'язів, психофізичний розвиток.

Постановка проблеми. Подальша демократизація українського суспільства передбачає розвиток гуманістичних тенденцій в усіх його сферах та інституціях. Це стосується і системи освіти. Зокрема, йдеться про ту категорію дітей, які вимагають особливої уваги і турботи – дітей, які страждають різними порушеннями психофізичного розвитку. У цієї категорії переважають діти, які мають порушення опорно-рухового апарату, відсоток яких складає від 65 % до 97% [2].

Проблема дитячого церебрального паралічу (ДЦП) вирішується завдяки корекційній педагогіці. Ця проблема є основою досліджень багатьох учених (В. В. Бєсїда, В. А. Левченко, М. Д. Мога, Л. А. Ханзерук, С. А. Холодов та ін.).

Однак слід зауважити, що на сучасному етапі недостатньо вивченими залишаються більш легкі, «стерті» форми рухових порушень у дітей із певною церебральною і спінальною недостатністю центрального типу, що перебувають поза діагнозом «ДЦП». Це – діти з мінімальною церебральною недостатністю, мінімальною мозковою дисфункцією,